

УДК 343.132

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.4.18>

РОЗШИРЕННЯ ПІДСТАВ АУДІО-, ВІДЕОКОНТРОЛЮ ОСОБИ ДО ПОСТАНОВЛЕННЯ УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ

Романов Віталій Олександрович,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри спеціальних поліцейських дисциплін
та базової загальновійськової підготовки

Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

Актуальна проблема обмеженості правового регулювання проведення аудіо- та відеоконтролю особи в українському кримінальному процесі полягає в тому, що чинна редакція ст. 250 КПК України не дозволяє правоохоронцям в екстрених ситуаціях негайно застосувати ці ефективні засоби отримання доказів без попередньої ухвали слідчого судді. Це створює правову колізію: важливі слідчі (розшукові) дії допустимі за погодженням прокурора лише коли йдеться про контроль пересування або передачі інформації, але виключають аудіо- та відеофіксацію навіть за наявності загрози життю чи знищення доказів.

Мета дослідження полягає в аналізі прогалин чинного порядку, порівняльно-правовому вивченні досвіду Франції, Німеччини та Італії та практики Європейського суду з прав людини, а також у розробці проєкту законодавчих змін до ст. 250 КПК для запровадження механізму екстреного аудіо- та відеоконтролю особи за санкцією прокурора з подальшим зверненням до суду.

У статті проаналізовано положення ст. 258 та 260 КПК України, зроблено висновок про необхідність розширити перелік негласних слідчих (розшукових) дій, які можуть проводитися без судового рішення в умовах невідкладності. Науковий огляд підтвердив, що вітчизняні дослідники (О.А. Білічак, М.Л. Грібов, Д.Й. Никифорчук і В.І. Васишинчук) підтримують потребу гнучких процедур санкціонування. Досвід зарубіжних країн демонструє, що за чіткого законодавчого регулювання, обмежених строків дії, обов'язкової фіксації мотивів і наступного судового контролю можливе поєднання оперативності та захисту прав людини.

Запропонована модель передбачає:

- санкцію прокурора на аудіо- та відеоконтроль за наявності прямої загрози;
- обов'язкове звернення до слідчого судді протягом 24 годин;
- детальне документування підстав і строків;
- нерухомість доказів у разі судової відмови.

Реалізація змін до ст. 250 КПК України забезпечить своєчасне реагування на терористичні або тяжкі злочини, водночас збережеться баланс між національною безпекою та правом на приватність відповідно до європейських стандартів.

Ключові слова: КПК України, аудіо- та відеоконтроль, негласні слідчі дії, невідкладність, слідчий суддя, прокурор, пропорційність, національна безпека, судовий контроль, права людини.

Romanov Vitalii. Expanding the grounds for audio and video surveillance of individuals prior to the issuance of an investigating judge's order

The current problem of limited legal regulation of audio and video surveillance of individuals in the Ukrainian criminal procedure lies in the fact that the current wording of Article 250 of the Criminal Procedure Code of Ukraine does not permit law enforcement officers to deploy these effective evidence-gathering tools immediately in emergency situations without a prior order from an investigating judge. This creates a legal collision: important covert investigative (detective) measures may be carried out with the prosecutor's approval only when it concerns monitoring an individual's movements or data transmission, but explicitly exclude audio and video recording even in cases of threat to life or risk of evidence destruction.

The aim of this study is to analyze the gaps in the existing procedure, conduct a comparative-legal examination of the experience of France, Germany, and Italy as well as the practice of the European Court of Human Rights, and develop a draft legislative amendment to Article 250 of the Criminal Procedure Code to introduce a mechanism for emergency audio and video surveillance of individuals authorized by the prosecutor, with subsequent judicial review.

The article examines the provisions of Articles 258 and 260 of the Criminal Procedure Code of Ukraine and concludes that it is necessary to expand the list of covert investigative (detective) actions that may be conducted without a court order in urgent circumstances. The literature review confirms that domestic scholars (O.A. Bilichak, M.L. Hribov, D.Y. Nykyforchuk, and V.I. Vasylynychuk) support the need for flexible authorization procedures. International experience demonstrates that, under clear statutory regulation, limited durations, mandatory documentation of motives, and subsequent judicial control, it is possible to combine operational efficiency with the protection of human rights.

The proposed model provides:

– prosecutor's authorization for audio and video surveillance in the presence of a direct threat;

– mandatory referral to an investigating judge within 24 hours;

– detailed documentation of grounds and timeframes;

– inadmissibility of evidence if the court refuses authorization.

Implementing amendments to Article 250 of the Criminal Procedure Code of Ukraine will ensure timely responses to terrorist or serious crimes while preserving the balance between national security and the right to privacy in accordance with European standards.

Key words: *Criminal Procedure Code of Ukraine, audio and video surveillance, covert investigative actions, urgency, investigating judge, prosecutor, proportionality, national security, judicial control, human rights.*

Обмеження конституційного права на приватність під час досудового розслідування є делікатною темою, що потребує виваженого підходу. У сучасних умовах зростання рівня організованої злочинності, тероризму та тяжких насильницьких злочинів держава повинна бути здатною оперативно реагувати на загрози. Одним із найбільш ефективних інструментів у таких випадках є аудіо- та відеоконтроль особи, що дає змогу своєчасно документувати злочинну поведінку та отримувати вагомі докази. Проте законодавча прогалина в чинному КПК України, а саме відсутність у статті 250 положень щодо можливості проведення таких заходів у невідкладних випадках, фактично позбавляє слідчого необхідного інструменту для негайного реагування.

Мета цієї статті – дослідити прогалини правового регулювання, вказати на недоліки чинного порядку, обґрунтувати необхідність внесення змін до законодавства та запропонувати оптимальну модель реалізації аудіо- та відеоконтролю особи в умовах невідкладності з урахуванням міжнародного досвіду та рішень Європейського суду з прав людини.

У частині першій статті 258 Кримінального процесуального кодексу України

передбачено, що тимчасове обмеження прав особи, зокрема щодо приватного спілкування, можливе виключно на підставі ухвали слідчого судді. Проте в частині другій цієї ж статті закріплено, що у випадках, передбачених статтею 250 КПК, деякі негласні слідчі (розшукові) дії можуть бути проведені без попередньої ухвали суду, за умов погодження з прокурором і обов'язковим невідкладним зверненням до суду.

Таким чином, законодавець передбачив можливість невідкладного втручання в окремих випадках, однак цей виняток не поширюється на аудіо- та відеоконтроль особи. Це створює колізію: за наявності невідкладних обставин дозволяється, наприклад, контроль за переміщенням особи, але не фіксація її розмов чи поведінки на відео.

Частина перша статті 250 встановлює умови, за яких можна провести окремі негласні слідчі (розшукові) дії без ухвали слідчого судді. До таких умов належать: наявність виняткового невідкладного випадку, погодження прокурора, а також обов'язок звернутися невідкладно до суду.

Однак перелік дій, які можуть бути реалізовані за такою процедурою,

є вичерпним і не містить аудіо- та відео-контролю особи. Це означає, що навіть за наявності обґрунтованих оперативних даних щодо підготовки тяжкого злочину проведення аудіо- та відеоконтролю неможливе без попередньої судової санкції.

У статті 260 КПК ідеться виключно про порядок здійснення аудіо- та відео-контролю особи. Частина перша прямо зазначає, що така негласна слідча дія можлива лише за наявності ухвали слідчого судді. Норма не передбачає жодних винятків навіть у разі реальної загрози життю, терористичної атаки чи вчинення особливо тяжкого злочину.

У судовій практиці така імперативність тлумачиться буквально: жодні винятки не допускаються. Це призводить до ситуацій, коли правоохоронці не мають законного інструменту для негайного фіксування злочинної діяльності, що фактично суперечить меті негласних слідчих (розшукових) дій як інструменту превентивного реагування.

У науковій літературі проблема правового регулювання негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема аудіо- та відеоконтролю особи, активно обговорюється. Дослідники відзначають, що чинна редакція КПК України не враховує низку практичних ситуацій, у яких негайне втручання без ухвали суду є необхідним для запобігання тяжким злочинам.

У науковій літературі неодноразово наголошується на необхідності вдосконалення положень ст. 250 КПК України, що регламентує питання санкціонування негласних слідчих (розшукових) дій. Так, О.А. Білічак зазначає, що встановлений законом порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, безперечно, спрямований на те, щоб гарантувати дотримання прав окремих осіб у ході ведення кримінального провадження. Поряд з тим у практичній діяльності нерідко виникають випадки, коли реагування з боку суб'єкта досудового розслідування на ту чи іншу ситуацію, що склалася у кримінальному провадженні, повинно бути негайним. Нерідко для того, щоб припинити злочин або запобігти його вчиненню, необхідно провести негласні слідчі (розшукові) дії, які забезпечать

отримання відомостей, що дозволять виявити місцезнаходження особи, встановити маршрут її руху, плани щодо вчинення протиправних дій чи наявності відповідних намірів [2, с. 184].

Подібної думки дотримується і М.Л. Грібов, який у своїй статті наголошує, що чинне законодавство не завжди дозволяє оперативно застосовувати НСРД, тому необхідно передбачити спрощений порядок їх санкціонування у випадках добровільної згоди особи [3, с. 90].

Своєю чергою Д.Й. Никифорчук та В.І. Василичук акцентують на проблемі нормативно-правових прогалин, які гальмують ефективність оперативно-розшукової діяльності. Вони прямо зазначають, що існує потреба внесення змін до КПК з метою врегулювання порядку проведення як оперативно-розшукових заходів, так і НСРД, що сприятиме належному реагуванню на нові загрози [4, с. 105–107].

Таким чином, у працях сучасних українських науковців простежується спільна позиція щодо потреби зміни процедури санкціонування НСРД у ст. 250 КПК із запровадженням гнучкіших механізмів реагування на загрози за умови збереження судового контролю.

У низці країн Європи законодавство дозволяє здійснення негласного контролю над особою в умовах нагальності навіть без попереднього дозволу суду за умови обов'язкового подальшого підтвердження судовою інстанцією.

Наприклад, у Франції відповідно до статей Code de procédure pénale у випадках терористичної загрози або організованої злочинності прокурор може санкціонувати тимчасові заходи негласного спостереження [5, с. 14]. Протягом короткого строку ці заходи підлягають контролю з боку слідчого судді.

У Німеччині Закон «Про обмеження таємниці листування, поштових та телекомунікаційних повідомлень» (G-10) також передбачає можливість екстреного застосування негласних заходів органами безпеки без попереднього дозволу суду, але лише в чітко визначених ситуаціях, наприклад, у разі загрози національній безпеці [6, с. 9].

В Італії Кодекс кримінального процесу допускає прослуховування та відеоспостереження в умовах невідкладності за погодженням з прокурором, який не пізніше ніж через 48 годин зобов'язаний звернутися до суду за дозволом [7, с. 33]. У разі відмови суду матеріали визнаються недопустимими як докази.

Практика Європейського суду з прав людини, зокрема справа *Klass and Others v. Germany*, підтверджує, що втручання в приватне життя може бути визнане виправданим, якщо воно здійснюється на підставі закону, відповідає легітимній меті та супроводжується достатніми гарантіями проти зловживань.

У цій справі Суд зазначив, що законодавство, яке дозволяє таємне спостереження за особами, повинно передбачати чіткі умови та процедури, щоб забезпечити ефективний захист прав людини. Суд підкреслив, що навіть якщо особа не була безпосередньо піддана спостереженню, існування такого законодавства може порушувати її право на повагу до приватного життя, якщо воно не містить достатніх гарантій проти зловживань.

Це рішення є важливим прецедентом для розуміння того, як повинні бути збалансовані інтереси національної безпеки та права людини на приватність [9].

Отже, зарубіжний досвід демонструє наявність моделей, де дозволяється тимчасове втручання без ухвали суду в умовах крайньої необхідності за умови чіткого наступного контролю з боку суду. Такий підхід дозволяє забезпечити як оперативність дій, так і дотримання прав людини.

З огляду на виявлені проблеми та аналіз зарубіжного досвіду доцільним є внесення змін до статті 250 КПК України з метою запровадження можливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема аудіо- та відеоконтролю особи, без попереднього дозволу слідчого судді в умовах невідкладності.

Пропонується доповнити статтю 250 новою частиною, яка б передбачала, що у виняткових випадках, коли існує пряма загроза життю або здоров'ю осіб, безпосередня небезпека вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, дозвіл на проведення аудіо- чи відеоконтролю особи

може надаватись прокурором. У такому разі прокурор зобов'язаний невідкладно, але не пізніше 24 годин, звернутися до слідчого судді для отримання дозволу на продовження такої дії або її визнання допустимою.

Таке нормативне положення повинно містити чіткий перелік підстав, обмеження щодо строків дії тимчасового дозволу прокурора, а також вимоги до фіксації мотивів прийняття рішення. У разі відмови слідчого судді в наданні дозволу зібрана інформація не може бути використана як доказ у кримінальному провадженні.

Крім того, слід передбачити обов'язкове інформування особи, щодо якої застосовувались такі заходи, після завершення розслідування або з моменту зникнення загрози, що зумовили проведення НСРД. Це відповідатиме практиці Європейського суду з прав людини та забезпечить прозорість і контроль за діями правоохоронців.

Запропоновані зміни спрямовані на підвищення ефективності досудового розслідування в умовах реальних загроз, водночас не створюючи загроз правам і свободам людини, завдяки вбудованим запобіжникам, процедурі наступного контролю та обмеженню строків і підстав застосування таких заходів.

Проведене дослідження підтверджує необхідність удосконалення правового регулювання негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема аудіо- та відеоконтролю особи, в умовах невідкладності. Аналіз чинної редакції статті 250 КПК України виявив, що відсутність можливості оперативного реагування у виняткових ситуаціях знижує ефективність діяльності правоохоронних органів і може перешкоджати запобіганню тяжким злочинам.

Наукові джерела демонструють фахову підтримку ідеї про необхідність гнучкого підходу до застосування судового контролю в умовах реальної загрози, при цьому підкреслюється важливість забезпечення правових гарантій проти зловживань. Порівняльно-правовий аналіз практики Франції, Німеччини та Італії підтверджує можливість і доцільність впровадження механізму тимчасового

дозволу прокурора з наступним судовим контролем.

Запропоновані зміни до статті 250 КПК України спрямовані на досягнення балансу між потребами кримінального переслідування та дотриманням конституційних прав людини. Йдеться про встановлення чітких підстав, строків та меж повноважень прокурора у разі

надання дозволу на аудіо- та відеоконтроль особи без ухвали суду у виняткових випадках.

Таким чином, оновлення законодавства у зазначеному напрямі дозволить створити більш ефективну та гнучку систему досудового розслідування, яка одночасно відповідатиме стандартам прав людини та вимогам оперативної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI.
2. Білічак О.А. Правове регулювання негласних слідчих (розшукових) дій. *Право і суспільство*. 2015. № 5-2 / 2015. С. 181–187.
3. Грібов М.Л. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій щодо особи за її згодою. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1 (106). С. 87–95.
4. Никифорчук Д.Й., Васи́нчук В.І. Удосконалення нормативно-правового забезпечення щодо проведення оперативно-розшукових заходів та НСРД. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 67–75.
5. Code de procédure pénale (France). Version consolidée au 01 janvier 2023.
6. Gesetz zur Beschränkung des Brief-, Post- und Fernmeldegeheimnisses (Artikel 10-Gesetz – G-10) vom 13. August 1968.
7. Codice di procedura penale (Italia). Aggiornato al 2023.
8. European Court of Human Rights. Case of Klass and Others v. Germany (Application No. 5029/71), Judgment of 6 September 1978.

Стаття надійшла у редакцію: 18.08.2025

Стаття прийнята: 04.09.2025

Опубліковано: 27.10.2025

